

Wojciech Góralski

"De iurisprudencia recentiore circa simulationem totalem et partialem", Antonius Stankiewicz, Romae 1989 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 34/3-4, 230-233

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zdolność w konkretnym małżeństwie niż prognozować, jak ona zaznaczy się w innym związku, oraz (3) faktu, że wyrok dotyczy określonego małżeństwa, a więc daje odpowiedź na pytanie, czy w konkretnej chwili wyrażenia konsensu zachodziła niezdolność do wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich, a nie zajmuje się zasadniczą zdolnością określonej osoby do małżeństwa. Zakaz nie jest więc bezsporną wypowiedzią o niezdolności do małżeństwa w ogóle, a jego wartość tkwi w ostrzeżeniu nowego partnera. Wedle autora należałoby zrezygnować z zamieszczenia takich klauzul.

Wobec panującej wśród autorów rozbieżności poglądów nie wydaje się celowa polemika z taką czy inną opinią autora (np. co do klauzul zabraniających małżeństwo). Autor zresztą sumiennie referuje poglądy odmienne i nie stroni od polemiki. Co więcej, uderza dojrzałość sądów, zwłaszcza że mamy do czynienia z jego pierwszą pracą naukową. Odnosi się wrażenie, jakby pracę pisał doświadczony praktyk, czujący problemy i wprawny w sztuce argumentacji. Co zasługuje na uwagę nie tylko ze względu na młody wiek autora, ale też i na to, że rozprawę przygotowano na wydziale teologicznym. W praktyce sądowej praca G. Biera może być nader przydatna.

ks. Remigiusz Sobański

Antonius Stankiewicz. De iurisprudentia recentiore circa simulationem totalem et partialem (editio altera). Romae 1989 ss. 80.

Wydawnictwo Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego zrealizowało ostatnie drugie wydanie pracy ks. Antoniego Stankiewicza, audytora Roty Rzymskiej i profesora tegoż Uniwersytetu, pomyślanej jako pomoc dla studentów prawa kanonicznego, szczególnie doktorantów, w zakresie jursprudencji. Jest to opracowanie na temat nowszego orzecznictwa rotalnego na temat symulacji — całkowitej i częściowej — konsensu małżeńskiego.

We wprowadzeniu do publikacji (s. 1—4) autor podkreśla rolę jursprudencji Roty Rzymskiej w kształtowaniu kierunków związanych z rozstrzyganiem spraw małżeńskich, odwołując się m. in. do przemówienia papieża Jana Pawła II wygłoszonego do wymienionego Trybunału w dniu 26 I 1984 r., jak również do niektórych wyroków rotalnych (np. c. Raad z 14 IV 1975 r., n. 23) i literatury. Zauważa także, iż nasza judykatura Roty Rzymskiej w przedmiocie braku zgody małżeńskiej z powodu symulacji nie odchodzi od zasad jursprudencji wypracowanych podczas obowiązywalności kpk z 1917 r., nowy bowiem kodeks nie zmienił przedmiotu konsensu, gdyż chodzi o przymierze, które opiera się na prawie naturalnym. Ks. Stankiewicz wskazuje poza tym na źródła, do których nawiązuje w swojej pracy: są to orzeczenia rotalne z lat 1912—1983 oraz doktryna kanonistyczna. Gdy chodzi o tę ostatnią, autor przytacza 14 ważniejszych pozycji bibliograficznych, m. in. dwie prace własne.

Całość opracowania składa się z pięciu rozdziałów. Rozdział I odnosi się do symulacji całkowitej i obejmuje następujące tematy: pojęcie symulacji kanonicznej, podział symulacji, postaci czyli aspekty symulacji całkowitej, pozytywny akt woli, symulacja całkowita i istotne elementy małżeństwa, przyporządkowanie tytułów nieważności. Szczególne zainteresowanie może tu wywołać rozdział poświęcony postaciom czyli aspektom symulacji całkowitej „Jakoklwiek kanoniczna symulacja całkowita, pisze autor na wstępie (powołując się na kilka orzeczeń rotalnych oraz na pracę G. A. Nuti) oznacza to samo, co wykluczenie samego małżeństwa (kan. 1101 § 2), w praktyce jednak sądów obejmuje wiele postaci czyli odmian, w których — według terminologii cywilistów — można widzieć symulację woli i wolę symulowania” (s. 11). W dalszym ciągu Stankiewicz przedstawia w ośmiu punktach różne postaci symulacji całkowitej: 1) Niewyrażenie żadnego konsensu mające miejsce wówczas, gdy ktoś ma intencję *non contrahendi*, lub pozytywnie wyklucza intencję zawarcia małżeństwa; 2) Wykluczenie „nupturienta”, co występuje u tego, kto nie żywi żadnej intencji poślubienia drugiej strony, tak iż pozytywnym aktem woli odrzuca wszelkie swoje uczestnictwo w dokonaniu wzajemnego przekazania i przyjęcia osób w celu ustanowienia małżeństwa; 3) Posiadanie — w chwili zawierania małżeństwa — mocnego postanowienia odrzucenia wszelkiej postaci małżeństwa będącego przynajmniej trwałą wspólnotą mężczyzny i kobiety skierowaną ku dobru potomstwa (por. kan. 1096 § 1); 4) Przyjęcie elementów, które gruntownie przeciwstawiają się wspólnocie życia i miłości, która jest utrwalona przez prawo Stwórcy (np. gdy nupturient nie chce przekazać praw małżeńskich ani przyjąć obowiązków, lecz ma na uwadze tylko i wyłącznie osiągnięcie celu zewnętrznego, m. in. uzyskanie bogactwa, przystępuje więc do ślubu jedynie w celu zdobycia go). Autor dodaje, iż ta postać symulacji może być także oceniona jako „*defectus causae contractus*” tj. brak przekazania i przyjęcia praw i obowiązków w celu właściwym aktowi prawnemu; 5) Odrzucenie np. przez ateistę, choćby nawet ochrzczonego, wszelkiej wartości małżeństwa chrześcijańskiego, z przystąpieniem do ceremonii religijnej jedynie *pro forma*; 6) Odczuwanie niechęci przed zawarciem każdego małżeństwa, które rodzi domniemanie o symulacji całkowitej; 7) Wykluczenie godności sakramentalnej małżeństwa, co — według jurysprudencji w okresie obowiązywalności kpk/1917 — oznaczało wykluczenie samego małżeństwa; 8) Wykluczenie trzech dóbr małżeńskich — zdaniem niektórych autorów — stanowi symulację całkowitą. Opinii tej jednak nie podziela powszechne i stałe orzecznictwo rotalne.

W rozdziale II autor zajął się wykluczeniem godności sakramentalnej małżeństwa przedstawiając to zagadnienie według następującej systematyki: wiara osobowa i intencja, błąd determinujący wolę, pozytywne wykluczenie godności sakramentalnej. Godne szczególnej uwagi są stwierdzenia Stankiewicza w ostatniej części rozdziału na

temat stanowiska dawnej i nowszej jurysprudencji rotalnej w przedmiocie oceny wspomnianego wykluczenia. Według mianowicie orzecznictwa tradycyjnego, przez wykluczenie sakramentu następuje wykluczenie kontraktu, tzn.: ktoś wykluczając (*voluntante absoluta et praevalenti*) sakrament, wyklucza *ipso facto* samo małżeństwo. W wielu orzeczeniach wykluczenie sakramentalności było więc rozpatrywane z tytułu *simulationis totalis consensus ob exclusionem dignitatis sacramentalis contractus matrimonialis*. Tymczasem nowsza jurysprudencja przyjmuje także wykluczenie sakramentalności dokonane wprost (*exclusio directa*) — pozytywnym aktem woli — jako istotnego elementu małżeństwa, jakim jest właśnie sakramentalność (np. w wyroku c. Boccafola z 15 II 1988 r., n. 10). Wówczas to zawiązanie sporu odbywa się przy zastosowaniu formuły dubium: *an constet de matrimonii nullitate ob exclusionem dignitatis sacramentalis matrimonii*.

Kolejne rozdziały są poświęcone symulacji częściowej. W rozdziale więc III omawia się *exclusio boni sacramenti*: przedmiot intencji przeciwko dobru sakramentu, „absolutne” i „warunkowe” wykluczenie dobra sakramentu, błąd co do nierozzerwalności determinującej wolę, dowodzenie symulacji. Wiele uwagi autor poświęca tu zagadnieniu błędu co do nierozzerwalności, determinującemu wolę (s. 41—46). Rozdział IV dotyczy wykluczenia dobra wierności. Po omówieniu kwestii istoty tego dobra, Stankiewicz zajmuje się przedmiotem, którego dotyczy *exclusio boni fidei* sygnalizując tu różnice stanowisk dawnej i nowszej judykatury Roty Rzymskiej. Na końcu zatrzymuje się nad błędem determinującym wolę. W rozdziale V omawia się wykluczenie dobra potomstwa. Na wstępie autor referuje zagadnienie podstawy prawnej wykluczenia „boni prolis” tzn. na istotne elementy tego dobra oraz źródło kanoniczne, na którym opiera się jego wykluczenie, sprawiające nieważność małżeństwa. Następnie czytelnik zapoznaje się ze stanowiskiem jurysprudencji w kwestii rozróżnienia *ius* i *iuris exercitium*. Autor wskazuje na doniosłe w tym względzie domniemania sędziowskie wypracowane przez Rotę Rzymską w sprawie oceny, czy w danym przypadku chodziło o wykluczenie samego prawa, czy też jedynie korzystanie zeń. W ostatniej części rozdziału mówi się o czasowym wykluczeniu potomstwa. Wspominając o domniemaniu, w myśl którego wykluczenie czasowe potomstwa, inaczej jego odłożenie wskazuje tylko na *exclusio usus iuris* autor zaznacza, iż orzecznictwo rotalne przyjmuje jednocześnie, że czasowe wykluczenie potomstwa wprowadza ograniczenie samego prawa małżeńskiego w następujących przypadkach: 1) gdy wykluczenie takie zbiega się z wolą warunkową wykluczenia nierozzerwalności: nupturient zastrzega sobie decyzję zerwania węzła małżeńskiego hipotetycznie a w międzyczasie (do chwili zweryfikowania się o danej okoliczności postanowił wykluczyć potomstwo); 2) gdy wykluczenie potomstwa na czas określony dokonuje się warunkowo; 3) kiedy potom-

stwo wyklucza się drogą wzajemnej umowy nepturientów, choćby chodziło o wykluczenie czasowe; d) gdy czasowa *exclusio prolis* dokonuje się pozytywnym aktem woli mającym moc warunku.

Opracowanie ks. prof. Stankiewicza odznacza się bogactwem treści na temat symulacji zgody małżeńskiej. Doświadczony audytor rotalny wykorzystał tu znaczące orzeczenia Trybunału Roty Rzymskiej, które umiejętnie zaprezentował swoją dyskretną narracją. Trzeba bowiem wyjaśnić, iż opracowanie nie jest „zlepkiem” fragmentów różnych wyroków, cytaty zostały powiązane — jak w wyroku sądowym — wątkiem przewodnim sformułowań Autora.

Praca może przynieść niemałą pomoc sędziom kościelnym, obrońcom węzła małżeńskiego, czy adwokatom. Jest godna zdecydowanej rekomendacji.

Ks. Wojciech Góralski

L'incapacitas (can. 1095) nelle „sententiae selectae coram Pinto” a cura di P. A. Bonnet e Carlo Gullo, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1988, pp. 397.

W nurcie współczesnych zainteresowań problematyką małżeńską należy odnotować publikację oficyny watykańskiej, poświęconą złożonym i trudnym zagadnieniom podmiotowej niezdolności wyrażenia skutecznej zgody małżeńskiej. Kanon 1095, który o tym traktuje, jest formalnie nową normą w kanonicznym prawie małżeńskim. Faktem jest (ku woli ścisłości), że wyroki rotalne przed wejściem w życie nowego ustawodawstwa uwzględniały tę materię, chociaż nie miały oparcia w normach prawnych. Uwydatniony w tytule eksplicite kanon stanowi aktualnie główne zainteresowanie zarówno doktryny, jak i sądownictwa nie tylko przez nowość wyartykułowania tych zagadnień w kodeksie, ale nade wszystko ważkość problematyki którą zawiera. Sprawy związane z określeniem niezdolności podmiotowej nie są jeszcze do końca jasne i dopracowane.

Trzeba jednak odnotować fakt, że Mons. J. M. Pinto ma szczególne zasługi oraz wkład w ewolucję tego zagadnienia. Recenzowana pozycja jest z jednej strony hołdem złożonym wybitnemu sędziemu Roty Rzymskiej, a z drugiej strony chce być lekturą wzbogacającą intelektualnie i stymulującą formację prawną. Chce zapoznać z sentencjami związanymi z kanonem 1095 ferowanymi przez sędziego otwartego na zdobycze innych nauk i ducha Soboru Watykańskiego II.

Na treść książki składają się: wstęp, dwie relacje autorstwa G. Cullo (ss. 7—30) i P. A. Bonneta (ss. 31—61), następnie jest 29 wybranych sentencji rotalnych orzeczonych w latach 1969—1989 przez J. M. Pinto (ss. 65—388), indeks analityczny (ss. 389—392) i indeks autorów cytowanych w wyrokach (ss. 394—397).

C. Gullo, adwokat Roty, przedstawił zagadnienie *defectus usus ra-*